

آسیب‌شناسی ترجمه در بخش‌های خبری رسانه‌های

عربی‌زبان برون‌مرزی

(شبکه العالم، شبکه الکوثر و رادیو عربی)

حسین شمس‌آبادی^۱، مجتبی شاهسونی^۲

چکیده

آسیب‌شناسی ترجمه اخبار در شبکه‌های برون‌مرزی (العالم، الکوثر و رادیو عربی) هدف اصلی این مقاله به شمار می‌رود. بنابراین تلاش شده است با نمونه‌گیری غیرتصادفی (هدفمند) از بخش‌های مشروح خبر نیم‌روزی شبکه العالم، الکوثر و رادیو عربی در بازه زمانی سه ماهه (خرداد، تیر و مرداد ۱۳۹۶) فرآیند ترجمه در بخش‌های خبری این شبکه‌ها با روش تحلیل محتوا آسیب‌شناسی شود. میزان حجم نمونه ۱۰۸۰ خبر بوده است. از میان الگوهای متعدد برای ارزیابی کیفیت ترجمه، از الگوی «گارسس» که در مقایسه با الگوهای پیشنهادی دیگر نسبتاً جامع‌تر می‌باشد، استفاده شده است. در این مقاله، پس از تعیین میزان فراوانی هر یک از زیرگروه‌های موجود در سطوح چهارگانه برطبق الگوی «گارسس»، نتایج به‌صورت جدول‌های توزیع فراوانی و نمودار نشان داده شده است. به نظر می‌رسد به‌طور کلی روند ترجمه در سه شبکه برون‌مرزی مورد مطالعه، مثبت است و وجود برخی کاستی‌ها در ترجمه و تنظیم متن اخبار، جز در مواردی، به دلیل حجم زیاد فعالیت و محدودیت زمانی خبر بوده است.

کلید واژه‌ها: آسیب‌شناسی ترجمه، رسانه، برون‌مرزی، شبکه العالم، شبکه الکوثر، رادیو

عربی.

^۱. نویسنده مسئول: دانشیار زبان و ادبیات عربی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران..

dr.shamsabadi@gmail.com

^۲. دانشجوی پسادکتری زبان و ادبیات عربی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران.

shahsavani.mojtaba@gmail.com

مقدمه

قرن بیستم به درستی عصر ترجمه نامیده شده است چرا که علاوه بر افزایش کمی حجم ترجمه در این عصر، کیفیت ترجمه نیز به‌طور چشمگیری بهبود یافت؛ اما با این وجود، همچنان کیفیت ترجمه از حد مطلوب فاصله دارد. ارزیابی کیفیت ترجمه دغدغه بسیاری از محققان، سازمان‌ها و نهادهایی است که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم با ترجمه سروکار دارند. یکی از مهمترین عرصه‌های ترجمه، در جهان رسانه‌ها دیده می‌شود.

انقلاب رسانه و سرعت انتشار آن، ترجمه و مفهوم آن را تغییر داده است. بین ترجمه دانشگاهی و غیررسانه‌ای و اصول ترجمه در رسانه، تفاوت زیادی وجود دارد. بسیاری از اصول و الزاماتی برای رسانه‌ها وجود دارد که مترجم رسانه‌ای باید به آن‌ها توجه کند.

نظام رسانه‌ای که مترجم در آن مشغول به فعالیت است، عنصری حساس و تعیین کننده به شمار می‌رود؛ چرا که هر نظام رسانه‌ای ویژگی‌های خاص خود را دارد و متأثر از ساختار سیاسی و حاکمیتی، فرهنگی و اجتماعی جامعه و مالکیت آن رسانه است. در ترجمه رسانه‌ای، مترجم باید درک درستی از نظام و ساختار رسانه‌ای و حاکمیتی زبان مبدأ داشته باشد. ساختار رسانه‌ای هر کشوری با سایر کشورها متفاوت و بر اساس ساختارهای سیاسی، حاکمیتی و فرهنگی آن کشور تعریف می‌شود که این مسئله تأثیر مستقیمی بر فرآیند ترجمه دارد (حقانی، ۱۳۸۶: ۸۵).

ترجمه رسانه‌ای معمولاً فراتر از انتقال محتوای متن مبدأ به‌طور صرف است؛ همان‌طور که نویسنده می‌خواهد ایدئولوژی خود یا کارفرمایش را به خواننده انتقال دهد؛ مترجم هم می‌تواند از فرآیند ترجمه استفاده کرده و در ترجمه به‌صورت ارادی یا غیرارادی ایدئولوژی مطلوب را در متن وارد کند و یا بدون توجه به سیاست رسانه‌ای، صرفاً ترجمه را در نظر گیرد که در این صورت متن ترجمه شده می‌تواند در تعارض با سیاست‌های رسانه‌ای مبدأ باشد. ساختارهای دستوری، واژگان و ترکیب‌ها در متون رسانه‌ای به‌ویژه خبر، صرفاً برای اطلاع‌رسانی به‌کار نمی‌روند بلکه نهاد رسانه نوع رویکرد خود به جریان‌ات سیاسی و فرهنگی را از میان این واژگان و ترکیبات بر افکار لایه‌های مختلف مخاطبان پرتوافکنی می‌کند.

در ترجمه متون خبری باید علاوه بر انتقال محتوا و پیام، ظرافت‌های موجود در آنها حفظ شود. نثر ترجمه باید روان و مفهوم باشد و از آشناترین معادل‌ها استفاده شود تا خواننده مفهوم پیام را به‌سرعت و سهولت دریابد (ناظمیان، ۱۳۸۷: ۱۸). محدوده تعدیل در این

متون نیز بسیار گسترده است؛ اما این تعدیل تا بدانجا مفید است که در معنی و مفهوم پیام تغییر به وجود نیاید. در ترجمه متون مطبوعاتی، مترجم می‌تواند بنا به ضرورت‌های ترجمه، جابجایی گسترده‌تری در ترتیب ابلاغ پیام صورت دهد ولی این جابجایی نباید موجب تغییر در میزان تأثیرگذاری پیام و تحریف آن شود. یکی از عوامل منفی تأثیرگذار در کیفیت ترجمه متون رسانه‌ای، کمبود زمان برای ترجمه است. بسیاری از متون خبری و گزارش‌ها باید ظرف مدت چند ساعت ترجمه شوند تا پس از طی مراحل دروازه‌بانی انتشار یابد. این کار با هدف به‌روز نگه داشتن اخبار یا مطالب رسانه صورت می‌گیرد.

رسانه‌های برون‌مرزی صداوسیما جمهوری اسلامی ایران از جمله شبکه‌های العالم، الکوثر و رادیو عربی نیز با توجه به حوزه فعالیت خود و پوشش اخبار داخلی، ارتباط تنگاتنگی با فرآیند ترجمه، به‌خصوص از فارسی به عربی دارند. از این رو بررسی آسیب‌های این حوزه می‌تواند برای رشد این رسانه‌ها و جلوگیری از اشکالات پرتکرار و بعضاً تأثیرگذار این حوزه باشد.

با نگاهی به فرآیند ترجمه در بخش‌های خبری شبکه العالم، الکوثر، رادیو عربی به نظر می‌رسد که فرآیند ترجمه در این شبکه‌ها علیرغم نقاط قوت فراوان، با اشکالات و لغزش‌هایی نیز روبرو است که واکاوی علمی این موارد دغدغه کانونی مقاله پیش رو است. بنابراین، آسیب‌شناسی ترجمه اخبار در شبکه‌های برون‌مرزی (العالم، الکوثر، رادیو عربی) مهم‌ترین هدف این مقاله به شمار می‌رود. موضوعی که با بررسی و تبیین دلایل آن و ارائه راهکارهای مناسب، می‌توان زمینه را برای کاهش میزان اشکالات در ترجمه فراهم کرد و اثربخشی این رسانه‌های مهم در حوزه مخاطب را ارتقا داد.

با توجه به اهداف این مقاله از روش تحلیل محتوا برای مطالعه داده‌ها استفاده شده است. روش تحلیل محتوا به پژوهشگر امکان می‌دهد که با مطالعه رسانه در دوره‌ای معین به مطالعه تغییرات محتوای آن در طول زمان بپردازد و به مجموعه جالبی از اطلاعات دست یابد (بینگر، ۱۳۷۶). در تحلیل محتوا پیام‌های ارتباطی به‌طور یکسان در تمام واحدهای تحقیق با نوعی عینیت مطالعه می‌شوند. جامعه آماری این پژوهش، شامل کل خبرهای ترجمه شده در بخش‌های خبری نیم‌روزی سه شبکه العالم، الکوثر و رادیو عربی در بازه زمانی سه ماهه (خرداد، تیر و مرداد ۱۳۹۶) می‌شود. با توجه به اینکه موضوع این مقاله،

آسیب‌شناسی ترجمه است تنها خبرهایی که در بخش‌های خبری مذکور از زبان فارسی به زبان عربی ترجمه شده بود مورد مطالعه قرار گرفت که مجموع این اخبار ۱۰۸۰ مورد است. بر همین اساس نمونه‌گیری با روش غیرتصادفی (هدفمند) بوده است. برای جمع‌آوری اطلاعات، از برگه کدگذاری که پژوهشگر بر اساس مدل گارسس ساخته، استفاده گردید.

الگوی کارمن گارسس^۱

الگوی گارسس، بر اساس اصل برابری میان متن مبدأ و مقصد استوار است. از نظر گارسس، متن مبدأ و ترجمه در چهار سطح باید تا حد امکان برابری داشته باشند. این الگو چهار سطح متفاوت «معنایی- لغوی»، «نحوی- صرفی»، «گفتمانی- کارکردی» و «سبکی- شناختی» را شامل می‌شود. هر کدام از این سطوح، دارای زیرگروه‌ها و اجزاء خاصی هستند که متون ترجمه شده بر اساس آن‌ها ارزیابی می‌شوند.

اولین سطح، سطح معنایی- لغوی^۲ شامل شش مورد زیر است: الف) شاخص تعریف یا توضیح لغات بر حسب اختلافات فرهنگی، فنی یا زبانی: که در این روش، اطلاعاتی که بر حسب اختلافات فرهنگی، فنی یا زبانی بین مخاطب اصلی و مخاطب ترجمه ضرورت پیدا می‌کند، به تعریف لغت اضافه می‌شود (Garces, 1994: 81). **ب) معادل فرهنگی یا کارکردی:** در این روش واژه فرهنگی یا کارکردی زبان مبدأ با مشابه آن در زبان مقصد جایگزین می‌شود (Newmark, 1981: 32). **ج) اقتباس (معنی نزدیک):** در این شیوه، پیامی از طریق موقعیت مشابه انتقال می‌یابد. **د) بسط یا «بسط نحوی»^۳:** بر اساس این شیوه، افزودن یک یا چند کلمه ضروری است؛ یعنی مفهومی که در متن مبدأ به تلویح بیان شده باید در زبان مقصد تصریح کرد (Ibid, 81). **ه) قبض نحوی^۴:** این روش عکس شیوه قبل است. **و) ابهام:** ابهام ممکن است عمدی یا سهوی باشد. اگر عمدی باشد، باید آن را به زبان مقصد انتقال داد ولی اگر سهوی باشد باید آن را برطرف کرد (Newmark, 1988: 206-207).

1. Carmen Garcés

2. semantic-lexical

3. grammatical expansion

4. reduction grammatical

دومین سطح، سطح نحوی - واژه ساختی^۱ شامل شش مورد است: الف) ترجمه تحت‌اللفظی و یک به یک؛ نیومارک ترجمه تحت‌اللفظی، واژه به واژه را ممکن و مطلوب می‌داند (Newmark, 1988:69)؛ اما گارسس معتقد است که وقتی این شیوه از حد واژه فراتر رود و به جمله، عبارت، استعاره و ضرب‌المثل برسد رفته رفته کار مشکل می‌شود (Garces, 1994:81). ب) ترجمه از طریق تغییر نحو یا دستور گردانی: در این روش گاهی مترجم ناگزیر است اجزای کلام را تغییر دهد. این اتفاق زمانی رخ می‌دهد که ساختار دستوری مشابه در زبان مقصد وجود نداشته باشد و یا ترجمه تحت‌اللفظی امکان پذیر نباشد و یا خلأ واژگانی و یا ساخت نحوی وجود داشته باشد. ج) ترجمه از طریق تغییر دیدگاه یا دگربینی^۲: این روش زمانی به کار می‌رود که زبان مقصد، ترجمه تحت‌اللفظی را بر نمی‌تابد (Ibid, 88). ج) ترجمه از طریق جبران: جبران افت معنی، لفظ یا صناعات ادبی یا تأثیر عملی در قسمت دیگر جمله یا جمله مجاور (Ibid, 90). ه) ترجمه از طریق توضیح یا بسط معنی: این روش خاص همه زبان‌هاست به‌ویژه در حیطه لغات و انتقال مفاهیم فرهنگی در ترجمه (و) ترجمه از طریق تلویح، تقلیل و حذف: یعنی عناصری را که در متن اصلی تصریح شده می‌توان به تلویح بیان کرد یا کاهش داد یا به‌طور کلی حذف کرد (Garces, 1994:149).

سومین سطح، سطح گفتمانی - کارکردی^۳ که شامل شش مورد است: الف) حذف منظور (تعهدات) متن اصلی: گاهی ممکن است چنان تغییری در ترجمه حاصل شود که مقصود متن اصلی تغییر کند. ب) حذف حواشی: حذف پانوشته‌ها، پیشگفتارها، ضمیمه‌ها، مقدمات، توضیحات، کتاب‌شناسی، فهرست، اعلام و... ج) تغییر به علت اختلافات اجتماعی - فرهنگی: جوری لاتمن^۴ می‌گوید: هیچ زبانی وجود ندارد مگر اینکه در زمینه فرهنگ غوطه‌ور است و هیچ فرهنگی نمی‌تواند وجود داشته باشد که در مرکز خود، ساخت زبان طبیعی را نداشته باشد (محمدی، ۱۳۸۹: ۸۲). د) تغییر لحن: حفظ لحن یکی از

1. morphological-syntactical

2. modulation

3. discursive- functional

4. Juri Lotman

ارکان تأثیر ارتباطی است و باید از طریق زمان، وجه، بنا، واژگان و نحو آن را حفظ کرد. (ه) تغییر ساختار درونی متن مبدأ: یعنی تعدیل، تقلیل یا حذف و افزایش تأکیدها، تغییر علائم متن به طوری که در معنا تأثیرگذار باشد، تغییر منظور نهایی متن اصلی. (و) کاهش اصطلاحات محاوره‌ای: یعنی کاستن از اصطلاحات محاوره‌ای.

چهارمین سطح، سطح سبکی - عملی^۱ که شامل هفت مورد زیر است: الف) بیان نامناسب اصطلاحات در متن مقصد؛ ب) حفظ ساختار نوعی زبان مبدأ؛ ج) حفظ اسامی خاص یا معادل در متن مقصد؛ ز) اشتباه مترجم: که ناشی از بدفهمی یا دانش کم او در زبان مبدأ و مقصد یا موضوع ترجمه است. ح) بسط خلاقانه: مترجم تغییراتی مطابق ذوق و پسند خود به وجود می‌آورد. ط) پرگویی در برابر ساده‌گویی: پرگویی یا ترجمه آزاد آخرین چاره مترجم به شمار می‌رود. ی) تغییر در کاربرد صنایع بدیعی: با توجه خاص به استعاره، مترجم باید تشخیص دهد که چه تعداد استعاره را حفظ، چه تعداد را تغییر و چه تعداد را حذف کند.

تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

در این بخش عناصر چهار سطح الگوی کارمن گارسس در بخش‌های خبر نیم‌روزی سه شبکه العالم، الکوثر و رادیو عربی تجزیه و تحلیل می‌شود. در مقایسه سطوح چهارگانه در این سه شبکه، به ترتیب بیشترین فراوانی در شبکه‌های العالم، رادیو عربی و شبکه الکوثر یافت شد.

جدول شماره ۱- مقادیر به دست آمده از سطوح چهارگانه از بخش خبری نیم‌روزی (شبکه

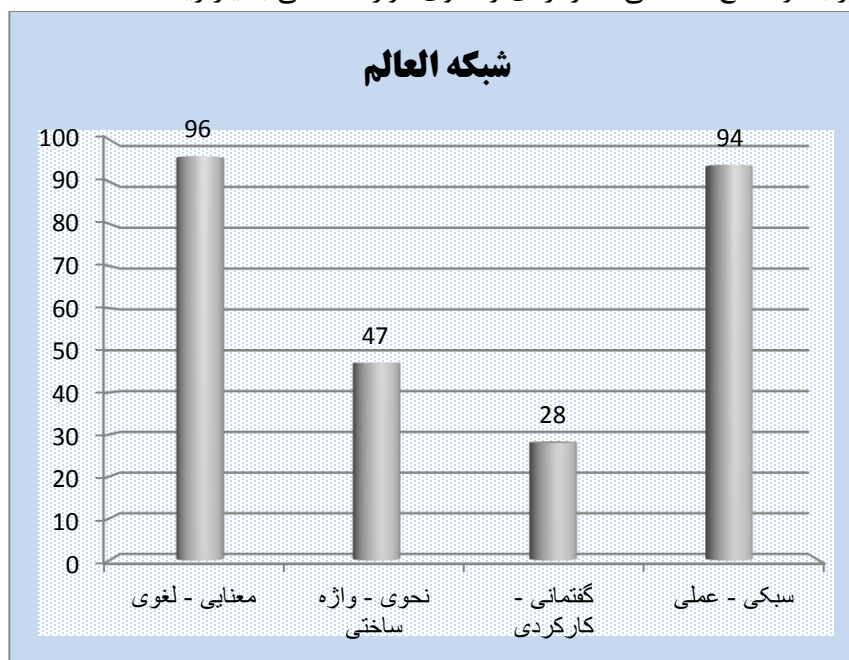
العالم، الکوثر، رادیو عربی)

سطوح چهارگانه				شبکه‌ها
سطح سبکی عملی	سطح گفتمانی کارکردی	سطح نحوی واژه ساختی	سطح معنایی - لغوی	

¹ stylistic – pragmatic

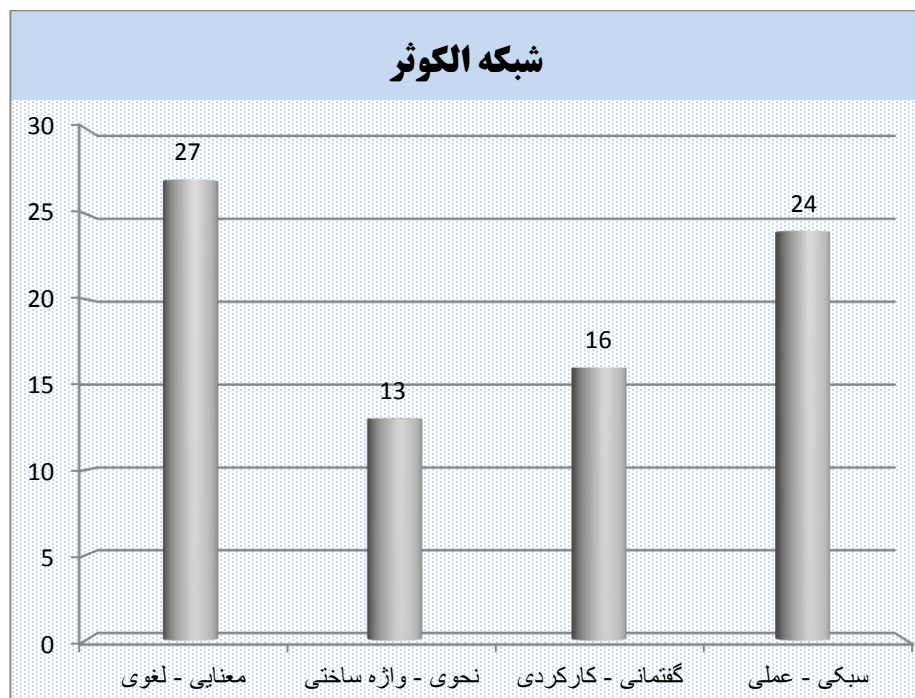
۹۴	۲۸	۴۷	۹۶	شبکه العالم
۲۴	۱۶	۱۳	۲۷	شبکه الکوثر
۵۹	۳۶	۱۶	۶۱	شبکه رادیو عربی

در شبکه العالم بیشترین آسیب‌های یافت شده مربوط به سطح معنایی- لغوی و سطح سبکی- عملی بود. همچنان که از نمودار شماره ۱ مشخص است اختلاف آماری دو سطح مذکور با دو سطح گفتمانی- کارکردی و نحوی- واژه ساختی بسیار زیاد است.

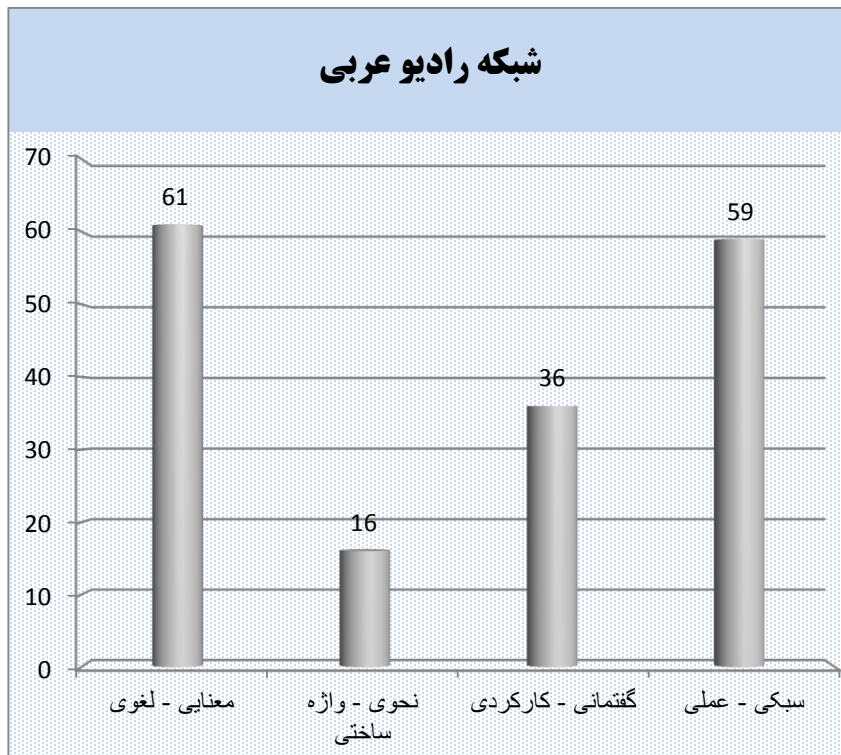
نمودار ۱- ارزیابی بخش خبری نیم‌روزی شبکه العالم در سطوح چهارگانه

در شبکه الکوثر نیز مانند شبکه العالم بیشترین آسیب‌های یافت شده مربوط به سطح معنایی- لغوی و سطح سبکی- عملی بود. همچنان که از نمودار شماره ۲ مشخص است اختلاف آماری دو سطح مذکور با دو سطح گفتمانی- کارکردی و نحوی- واژه ساختی بسیار زیاد است.

نمودار ۲- ارزیابی بخش خبر نیم‌روزی شبکه الکوثر در سطوح چهارگانه

در رادیو عربی نیز مانند شبکه العالم و الکوثر بیشترین آسیب‌های یافت شده مربوط به سطح معنایی- لغوی و سطح سبکی- عملی بود. همچنان که از نمودار شماره ۳ مشخص است اختلاف آماری دو سطح مذکور با دو سطح گفتمانی- کارکردی و نحوی- واژه ساختی بسیار زیاد است.

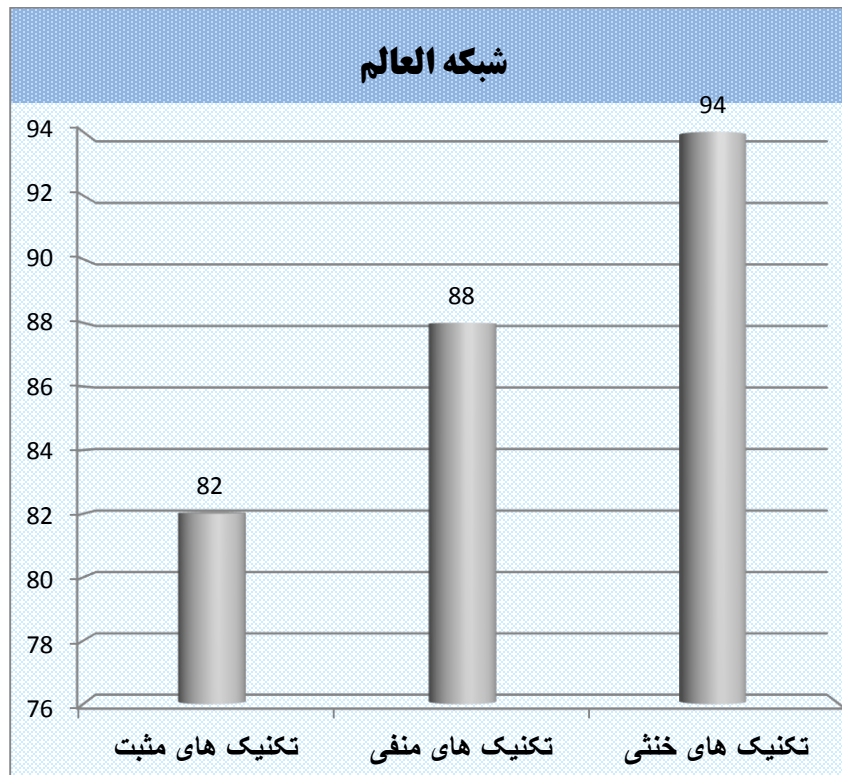
نمودار ۳- ارزیابی بخش خبر نیم‌روزی شبکه رادیو عربی در سطوح چهارگانه از مجموع آنچه که در سطوح چهارگانه ذکر شد به فراخور ترجمه، برخی از این شاخص‌ها در قالب تکنیک‌های مثبت و برخی در قالب تکنیک‌های منفی و خنثی قرار می‌گیرند.

جدول شماره ۲- ارزیابی بخش خبر نیم‌روزی شبکه العالم بر اساس تکنیک‌های مثبت، منفی، خنثی^۱

شماره	تکنیک‌های مثبت	تکنیک‌های خنثی	تکنیک‌های منفی
۱	معادل فرهنگی: ۱۰	تعدیل: ۷	ابهام: ۲۶
۲	اقتباس (معنی نزدیک): ۶	حفظ صناعات ادبی: ۱۹	ترجمه قرضی: -
۳	تعین: ۰	تغییر در نوع ظرفیتی جمله: ۲۲	بسط: ۸
۴	جبران: ۰	حفظ اسامی خاص متن مبدأ: ۱۴	ترجمه تحت‌اللفظی: ۶
۵	دستور گردانی: ۸	تعریف و توضیح: ۳۲	نارسایی: ۳
۶	دگربینی: ۰	-	تغییر لحن: ۲
۷	ساده‌سازی: ۲۱	-	تغییر ساختار درونی: ۰
۸	حذف: ۷	-	کاهش: ۲۵
۹	تغییر برحسب اختلافات فرهنگی - اجتماعی: ۳۰	-	حفظ ساختار خاص متن مبدأ: ۰
۱۰	-	-	پرگویی: ۰
۱۱	-	-	اشتباه مترجم: ۶
۱۲	-	-	حذف صناعات ادبی: ۰
۱۳	-	-	تغییر صناعات ادبی: ۰
۱۴	-	-	نحوی: ۱۲
جمع:	۸۲	۹۴	۸۸

۱- بر اساس الگوی گارسس، تکنیک‌های به‌کار گرفته شده در ترجمه به سه سطح مثبت، خنثی و منفی تقسیم‌بندی می‌شود؛ تکنیک‌های مثبت که در راستای بهبود کیفیت ترجمه هستند؛ تکنیک‌های خنثی که عیناً محتوای ترجمه را منتقل کرده و از نظر معنایی چیزی به ترجمه اضافه نمی‌کند؛ تکنیک منفی که با به‌کارگیری آن سطح ترجمه از متن مبدأ نزول کرده و باعث ایجاد ابهام و نارسایی در ترجمه می‌شود.

بنابراین با توجه به جدول زیر بیشترین فراوانی در شبکه العالم به ترتیب مربوط به تکنیک‌های خنثی، منفی و مثبت می‌باشد.

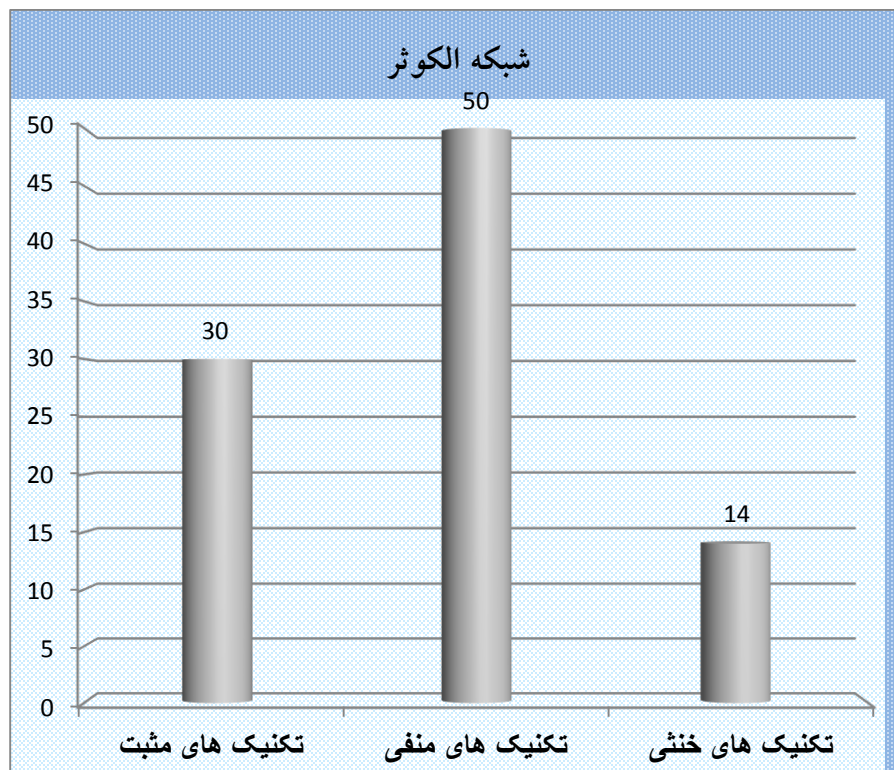
نمودار ۴- ارزیابی بخش خبر نیم‌روزی شبکه العالم بر اساس تکنیک‌های مثبت، منفی، خنثی

جدول شماره ۳- ارزیابی بخش خبر نیم‌روزی شبکه الکوثر بر اساس تکنیک‌های مثبت، منفی،

خنثی

تکنیک‌های مثبت	تکنیک‌های خنثی	تکنیک‌های منفی	
معادل فرهنگی: ۴	تعدیل: ۲	ابهام: ۱۶	۱
اقتباس (معنی نزدیک): ۴	حفظ صناعات ادبی: ۳	ترجمه قرضی: -	۲
تعیین: ۱	تغییر در نوع ظرفیتی جمله: ۱	بسط: ۴	۳
جبران: ۰	حفظ اسامی خاص متن مبدأ: ۴	ترجمه تحت‌اللفظی: ۴	۴
دستورگردانی: ۰	تعریف و توضیح: ۴	نارسایی: ۲	۵
دگربینی: ۰	-	تغییر لحن: ۲	۶
ساده سازی: ۵	-	تغییر ساختار درونی: ۰	۷
حذف: ۴	-	کاهش: ۱۲	۸
تغییر بر حسب اختلافات فرهنگی - اجتماعی: ۱۲	-	حفظ ساختار خاص متن مبدأ: ۰	۹
-	-	پرگویی: ۰	۱۰
-	-	اشتباه مترجم: ۲	۱۱
-	-	حذف صناعات ادبی: ۰	۱۲
-	-	تغییر صناعات ادبی: ۰	۱۳
-	-	نحوی: ۱۳	۱۴
جمع: ۳۰	۱۴	۵۰	

بنابراین با توجه به آمار ذکر شده و نمودار ۵ بیشترین فراوانی در شبکه الکوثر به ترتیب مربوط به تکنیک‌های منفی و مثبت می‌باشد.

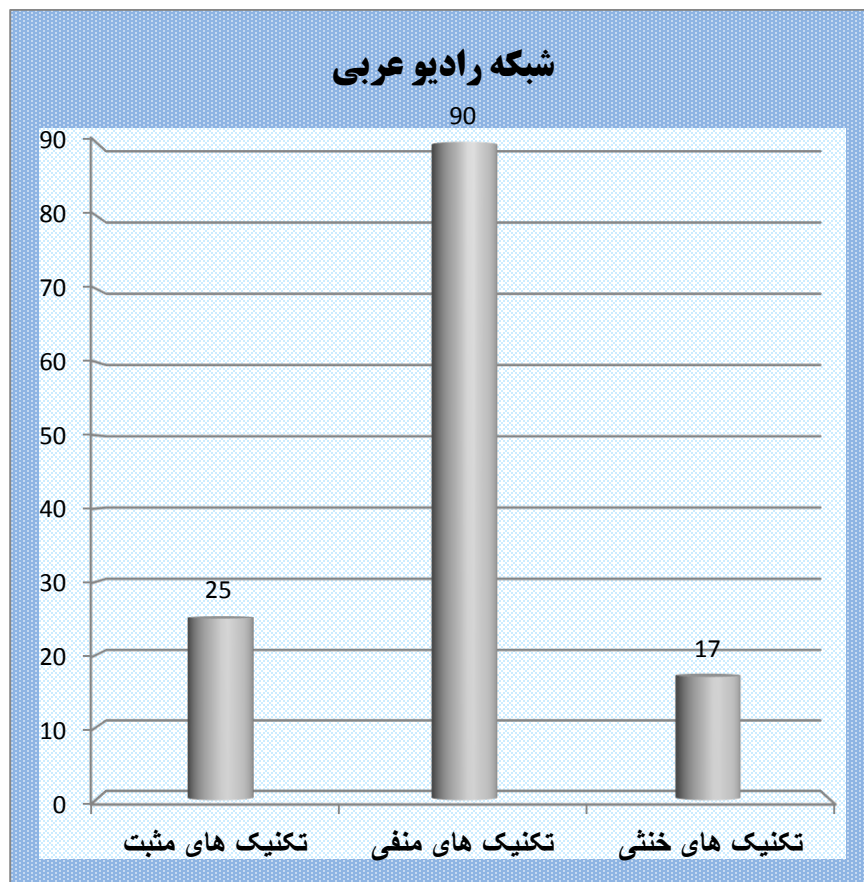
نمودار ۵- ارزیابی بخش خبر نیم‌روزی شبکه الکوثر بر اساس تکنیک‌های مثبت، منفی، خنثی

جدول شماره ۴- ارزیابی بخش خبر نیم‌روزی رادیو عربی بر اساس تکنیک‌های مثبت، منفی، خنثی

شماره	تکنیک‌های مثبت	تکنیک‌های خنثی	تکنیک‌های منفی
۱	معادل فرهنگی: ۵	تعدیل: ۲	ابهام: ۲۸
۲	اقتباس (معنی نزدیک): ۸	حفظ صناعات ادبی: ۱	ترجمه قرضی: -
۳	تعیین: ۰	تغییر در نوع ظرفیتی جمله: ۰	بسط: ۴
۴	جبران: ۰	حفظ اسامی خاص متن مبدأ: ۲	ترجمه تحت‌اللفظی: ۶

۵	دستورگردانی: ۰	تعریف و توضیح: ۱۲	نارسایی: ۴
۶	دگربینی: ۰	—	تغییرلحن: ۰
۷	ساده سازی: ۴	—	تغییرساختار درونی: ۰
۸	حذف: ۳	—	کاهش: ۱۸
۹	تغییربرحسب اختلافات فرهنگی - اجتماعی: ۵	—	حفظ ساختار خاص متن مبدأ: ۰
۱۰	—	—	پرگویی: ۶
۱۱	—	—	اشتباه مترجم: ۸
۱۲	—	—	حذف صناعات ادبی: ۰
۱۳	—	—	تغییرصناعات ادبی: ۰
۱۴	—	—	نحوی: ۱۶
جمع	۲۵	۱۷	۹۰

بنابراین با توجه به داده‌های جدول شماره ۴ و نمودار شماره ۶ بیشترین فراوانی آسیب‌های ترجمه در شبکه رادیو عربی مربوط به تکنیک‌های منفی است.

نمودار ۶- ارزیابی بخش خبر نیم‌روزی شبکه رادیو عربی بر اساس تکنیک‌های

مثبت، منفی، خنثی

نتیجه‌گیری

در این مقاله، اخبار بخش‌های خبر نیم‌روزی شبکه العالم، الکوثر و رادیو عربی مورد بررسی، نقد و ارزیابی قرار گرفت و از بین مدل‌های مختلف و متعدد ارزیابی ترجمه، مدل گارسس به‌دلیل جامع بودن، برای ارزیابی متون ترجمه شده انتخاب گردید. بر اساس این مدل، ابتدا ترجمه‌ها در چهار سطح مجزا به‌طور جداگانه مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفتند. در ادامه به بررسی اهم نتایج آسیب‌شناسی ترجمه در هر شبکه پرداخته می‌شود.

در شبکه العالم بدون احتساب هم‌پوشانی داشتن برخی از شاخص‌ها، ۲۶۵ مورد وجود داشت که ۹۶ مورد در سطح معنایی و لغوی بود که بالاترین آمار آن مربوط به تعریف و توضیح و ابهام بود. در سطح نحوی و واژه ساختی ۴۷ مورد وجود داشت که بالاترین آمار آن مربوط به اشکالات نحوی و دستوری و حذف بود. در سطح گفتمانی و کارکردی ۲۸ مورد وجود داشت که بالاترین آمار آن مربوط به حذف منظور (تعهدات) متن اصلی بود. در سطح سبکی و عملی نیز ۹۴ مورد وجود داشت که بالاترین آمار آن مربوط به افزایش، مانس و کاهش^۱ بود.

در شبکه الکوثر بدون احتساب هم‌پوشانی داشتن برخی از ملاک‌ها، ۸۰ مورد وجود داشت که از این میزان ۲۷ مورد در سطح معنایی و لغوی که بیشترین آمار آن مربوط به شاخص ابهام بود. در سطح نحوی واژه ساختی ۱۳ مورد وجود داشت که بیشترین آمار آن مربوط به تقلیل و حذف و ترجمه تحت‌اللفظی بود. در سطح گفتمانی و کارکردی ۱۶ مورد وجود داشت که بیشترین آمار آن مربوط به حذف منظور (تعهدات) متن اصلی بود. در سطح سبکی و علمی ۲۴ مورد وجود داشت که بیشترین آمار آن مربوط به «کاهش، مانس و افزایش» بود.

در رادیو عربی بدون احتساب به هم‌پوشانی بودن برخی از ملاک‌ها ۱۷۲ مورد وجود داشت که در این بین ۶۱ مورد مربوط به سطح معنایی لغوی بود که بالاترین آمار این بخش به شاخص ابهام اختصاص یافت. در سطح نحوی و واژه ساختی ۱۶ مورد که بیشترین آمار آن مربوط به ترجمه تحت‌اللفظی و تقلیل و حذف است؛ در سطح گفتمانی و کارکردی ۳۶ مورد وجود داشت که بیشترین آمار آن مربوط به حذف منظور (تعهدات) متن اصلی است. در سطح سبکی و عملی ۵۹ مورد وجود داشت که بیشترین آمار آن به کاهش، مانس و افزایش اختصاص یافت.

۱- طبق الگوی گارسس، سه حوزه (افزایش، مانس، کاهش) یا (حفظ، حذف، تغییر) وجود دارد که اغلب در ترجمه مفهومی و صنایع بدیعی چون جملات معترضه، موازنه (ترادف عبارات‌ها)، مقایسه، سوال‌های بلاغی، تاکید، استعاره و جمله‌های تعجبی نمایان می‌شود.

به‌طور کلی به نظر می‌رسد عموم اشکالاتی که در بخش‌های خبری العالم رخ می‌دهد در دو شبکه دیگر نیز تکرار می‌شود. آسیب‌های کلیدی و مشترک ترجمه برای سه شبکه مورد مطالعه را می‌توان در موارد زیر تلخیص کرد:

- به نظر می‌رسد برخی از اشکالات ناشی از عدم دقت در تایپ کلمات ناشی می‌شود که گاهی همین اشکالات منجر به تغییر معنای واژه و در نتیجه اشکالات محتوایی شده است. - برخی از اشکالات به فراخور نوع رسانه، شنیداری و دیداری بود.

- تلفظ غیرعربی برخی از اسامی از جمله پر تکرارترین اشکالات بود که به نظر می‌رسد نیاز به تجدید نظر دارد چرا که مخاطب عرب‌زبان نباید کمترین فاصله را با رسانه احساس کند. - یکی از پرتکرارترین اشکالات، مربوط به شاخص کاهش در الگوی گارسس بود. هرچند این اشکال به دلیل ساختار خبری اتفاق افتاده است، اما در برخی از موارد، موجب ایجاد خلل و نارسایی در محتوا می‌شود.

- با توجه به نوع متن مورد بررسی که خبری است طبیعتاً برخی از امان‌ها چون کاهش اصطلاحات محاوره‌ای و پرهیز از درازگویی رعایت شده است.

در مجموع نتایج حاصل از جداول و نمودارهای مربوطه حاکی از این است که به‌طور کلی روند ترجمه در سه شبکه برون‌مرزی مورد مطالعه، مثبت است و وجود برخی کاستی‌ها در ترجمه و تنظیم متن اخبار، جز در مواردی، به دلیل حجم زیاد فعالیت و محدودیت زمانی خبر بوده است.

محورها و پیشنهادهای رسانه‌ای

برای به حداقل رساندن اشتباه‌های ترجمه در سه شبکه تلویزیونی و رادیویی مورد بررسی برون‌مرزی صداوسیما، پیشنهادهای زیر برای سطوح مختلف سیاست‌گذاران این حوزه، برنامه‌سازان و به‌ویژه مترجمان ارائه می‌شود:

- مترجم نباید ریخت یکسان واژه‌ها در زبان مبدأ و مقصد را ملاک قرار دهد و باید نسبت به ساختن معادل‌های مناسب در ترجمه اقدام کند.

– درباره ساختار، مترجم باید با ساختار نحوی زبان مبدأ و مقصد آشنایی کافی داشته باشد تا با گرتهدارداری نابجا، نه به زبان مبدأ آسیب برساند و نه در استخراج پیام متن به زبان مقصد شکست بخورد.

– در خصوص برخی از اشکالات پرتکرار از جمله تلفظ فارسی برخی از اسامی و نام‌های خاص، کاستن از عبارت و عدم ذکر عنوان و یا رتبه اشخاص و موارد مشابهی که باعث بروز اشکال در سطح واژگانی می‌شوند، دستورالعمل‌هایی وضع و ابلاغ شود تا حتی‌الامکان از تکرار مکررات جلوگیری شود.

– «آموزش» و «نظارت ویراستار» به‌عنوان دو مقوله مهم و راهکار مؤثر برای کاهش حداقلی آسیب‌های ترجمه، با جدیت بیشتری در دستور کار قرار گیرد.

– لازم است تحریریه‌های هر ۳ شبکه، متون فارسی و برگردان عربی آن‌ها را به رؤیت ویراستار برسانند. نقش ویراستارها در تحریریه‌های عربی برون‌مرزی، بیشتر منحصر به اعراب‌گذاری و قواعد نحوی است و ساختار، جمله‌بندی و تنظیم حرفه‌ای خبر، بعضاً مغفول می‌ماند. ضروری است سردبیران خبر، خبرهای ترجمه شده را قبل از درج در کنداکتور به ویراستار ارجاع دهند.

– حتی‌الامکان ترجمه و تنظیم خبرهای مربوط به ایران، به دبیر مترجمان مسلط به دو زبان مبدأ و مقصد سپرده شود. ملاحظه می‌شود در برخی از موارد در تحریریه‌ها دقت، فدای سرعت می‌شود و دبیر صرفاً عرب‌زبان، مجبور می‌شود به سراغ ترجمه خبر مربوطه در سایر خبرگزاری‌ها و یا سایت‌های داخلی و خارجی برود که به‌نوبه خود، آسیب جدی به شمار می‌آید.

– طراحی فرآیند نظارت و ارزیابی مقوله ترجمه در اخبار و آسیب‌شناسی لازم و ارائه گزارش مستمر به مسئولان ذیربط از دیگر راهکارهایی است که در فرآیند آسیب‌شناسی ترجمه در نظر گرفته شود.

– از آنجا که شبکه العالم در پوشش اخبار پیشگام است و در اغلب موارد اشکالاتی که در ترجمه اخبار منتشر شده از شبکه العالم در دو شبکه الکوثر و رادیو عربی نیز تکرار می‌شود، پیشنهاد می‌گردد به‌منظور جلوگیری از تکرار اشکالات، افزایش دقت و صرفه‌جویی در هزینه‌ها، موضوع ایجاد یک تحریریه خبر مشترک عربی، در قالب پژوهشی مجزا،

امکان‌سنجی شود یا راهکارهای مشابه دیگری برای جلوگیری از تکرار اشکالات بررسی گردند.

منابع فارسی

- بینگر، اتولر (۱۳۷۶)، ارتباطات اقناعی (ترجمه علی رستمی)، تهران: مرکز تحقیقات صدا و سیما.
- حقانی، نادر (۱۳۸۶)، نظرها و نظریه‌های ترجمه، تهران: انتشارات امیر کبیر.
- شمس‌آبادی، حسین (۱۳۸۰)، تئوری ترجمه و ترجمه کاربردی از عربی به فارسی، تهران: نشرچاپار.
- ناظمیان، رضا (۱۳۸۷)، روش‌هایی در ترجمه از عربی به فارسی، تهران: انتشارات سمت.
- ناظمیان، رضا (۱۳۹۳)، فن ترجمه (عربی - فارسی) و روش‌هایی در ترجمه از عربی به فارسی، تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- ناظمیان، رضا (۱۳۹۱)، عوامل برون‌متنی در ترجمه از عربی به فارسی، (ترجمه انگلیسی و عربی و فارسی)، پژوهشگاه علوم انسانی.
- دهاقین، وحید (۱۳۸۹)، آسیب‌شناسی روش‌های ترجمه ادبی، سبزوار: دانشکده ادبیات دانشگاه حکیم سبزواری
- رشیدی، فرازانه (۱۳۸۹)، «ارزیابی و مقایسه ترجمه‌های فارسی رمان انگلیسی شاهزاده و گدا»، نشریه علمی پژوهشی زبان‌پژوهی، شماره ۳

منابع عربی

- شمس آبادی، حسین (۱۳۸۲)، الترجمة بين النظرية و التطبيق، عربي – فارسي، نشر چاپار، تهران
- شمس آبادی، حسین (۱۳۸۸)، أبجديات الترجمة و التنقيح من العربية إلى الفارسية و العكس، تهران: نشر پر تهران شهر.

منابع انگلیسی

- Garcés, Carmen Valero (1994), “A methodological proposal for the assessment of translated literary works: A case study”. **The Scarlet Letter by N. Hawthorne into Spanish Babel**, Vol 40. No 2, Pp.: 77-102.
- Newmark, Peter (1988), **a textbook of translation**, New York: Prentice-Hall.
- Newmark, Peter (1981), **Approaches of Translation**, England: Prentice Hall International (UK).